

EXTERGEM, Jef van (Dendermonde 18 februari 1898 – Ellrich maart 1945).

Was door zijn vader, die zich met zijn gezin in Antwerpen vestigde, voor een bediendeloopbaan voorbestemd. Van Extergem trad erg jong toe tot de Socialistische Jonge Wacht (SJW) van Antwerpen en was er tijdens de Eerste Wereldoorlog SJW-secretaris. Hij publiceerde (januari 1916) antimilitaristische en pacifistische artikelen in *Vooruit* en werkte vanaf het voorjaar van 1916 voor *Het Vlaamsche Nieuws*, dat toen in handen was van de Antwerpse radicale activistische kern rond August Borms en Raf Verhulst. Begin 1917 stichtte Van Extergem in Antwerpen de Vlaamsch Sociaal-Democratische Arbeidersgemeenschap en werd hoofdredacteur van het militant linkse en activistische blad van de gemeenschap, *De Socialistische Vlaming*. Na 1917 sympathiseerde hij met de Russische Oktoberrevolutie. In 1918 werd Van Extergem ingeschakeld in de activistische propagandawerking; als voltijds, bezoldigd medewerker van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau had hij vanaf de lente van dat jaar de leiding van de afdeling Volksvergaderingen. Vader Van Extergem,

voor de oorlog kleermaker, kreeg een baan als bode.

Zijn activistisch engagement dreef Van Extergem in november 1918 naar Duitsland, op de vlucht voor de repressie. Daar maakte hij kennis met de Spartakusbund van Roza Luxemburg en Karl Liebknecht, de voorloper van de Kommunistische Partei Deutschlands. In 1919 keerde hij terug naar Antwerpen. Hij werd aangehouden en verscheen in juni 1920 voor het assisenhof. Op zijn proces getuigde August Borms te zijn gunste. Na tot 20 jaar opsluiting te zijn veroordeeld werd Van Extergem in juni 1921 voorwaardelijk (hij mocht niet meer aan politiek doen) in vrijheid gesteld. Maar op het einde van dat jaar verscheen *Het Zelfstandige Vlaanderen*, waarin Van Extergem zich, samen met vooral vrijzinnige ex-activisten, inzette voor amnestie. Aangezien hij zich niet hield aan zijn belofte, werd hij in 1925 opnieuw gearresteerd en tot juni 1928 in de gevangenis opgesloten. Bij zijn vrijlating werd een huldemeeting georganiseerd door Vlaamsgezinden, trotskisten en communisten, met Roza de Guchtenaere als voorzitter.

Van Extergem werd daarna voor korte tijd zeeman en vertrok in december 1928 voor een eerste keer naar Moskou. Na zijn vrijlating had hij zowel met de trotskisten als met de 'stalinisten' van de Belgische Kommunistische Partij (KPB) contact gehouden. In september had hij het erevoorzitterschap aanvaard van de Internationale Rode Hulp (IRH), zowat het Rode Kruis van de communisten. Dezelfde IRH was in de jaren 1920 herhaaldelijk opgekomen voor de opgesloten activisten en in het bijzonder voor Van Extergem. Pas in Moskou aangekomen, ontving hij een telegram met de vraag naar Antwerpen terug te keren om kandidaat te zijn voor de KPB in de tussentijdse zogenaamde Bormsverkiezing. Toen de Frontpartij op de valreep August Borms naar voren schoof, trok Van Extergem zich, in akkoord met de leiding van de KPB, terug. Van Extergem en de communisten voerden campagne voor Borms, die bijna dubbel zoveel stemmen behaalde als de liberale kandidaat rond wie de verkiezingen draaiden. Op de verkiezingsdag zelf werd Van Extergem lid van de KPB.

De houding van de KPB in de nationale kwestie was, mede door het grote Franstalige overwicht in die partij, niet steeds even duidelijk. Als gevolg daarvan waren de opvattingen van Van Extergem onderhevig aan een duidelijke evolutie en was zijn positie binnen de partij niet steeds even gemakkelijk. In feite gebruikte de partij Van Extergem als uitgangspunt, telkens als zij een persoonlijkheid nodig had met een Vlaams profiel. Intern werd hij precies vanwege dat Vlaams profiel gewantrouwd.

In de zomer van 1930 werd Van Extergem een tweede maal naar de leninistische kaderschool in Moskou gestuurd. Hij bleef er tot begin 1931. Hij was toen lid van het Antwerpse federale partijbe-

stuur, maar nationale verantwoordelijkheden kreeg hij niet. In juli 1935 werd hij aangeduid als een van de afgevaardigden van de Belgische partij voor het zevende 'Volksfrontcongres' van de Communistische Internationale. Hij repte er met geen woord over de Vlaamse kwestie. In 1936 speelde Van Extergem een rol bij stakingen in het Antwerpse (Minerva en haven). Datzelfde jaar besloot de KPB een **Vlaamsche Kommunistische Partij (VKP)** op te richten. De onbetwiste leider van de VKP werd **Georges van den Boom** en niet Van Extergem. Wel werd hij in februari 1937 hoofdredacteur van het nieuwe communistische weekblad *Het Vlaamsche Volk*.

Volgens een verslag van de afgevaardigde van de Internationale in België, de Hongaarse communist Berei, genoot Van Extergem wel populariteit in de partij en was hij tevens een goed spreker, maar bleef zijn houding in de nationale kwestie onduidelijk.

In aansluiting bij de Volksfrontpolitiek lag hij in oktober 1937 aan de basis van het **Vlaamsch Blok**

JEF VAN EXTERGEM

« Of ge mij de vrijheid teruggeeft, óf mij terugstuurd naar het steenen graf dat de gevangenis is, steeds zal ik trouw blijven aan mijn idealen.

- » Leve het Internationaal Socialisme !
- » Leve Vlaanderen ! »

(Uit de verklaring van V. E. tijdens zijn proces.)

Van Extergem koos tijdens de Eerste Wereldoorlog als Vlaamsgezind lid van de Socialistische Jonge Wacht voor het activisme. Tussen 1925 en 1928 zat hij een gevangenisstraf uit omdat hij zich niet had gehouden aan de hem opgelegde politieke neutraliteit. (AMVC)

voor Zelfbestuur en Democratie, dat er evenwel niet in slaagde het extreem-rechtse overwicht in de Vlaams-nationalistische rangen te breken. Inmiddels stond de KPB niet langer op een separatistisch, maar op een gematigd federalistisch standpunt. Van Extergem volgde hierin trouw zijn partij. In februari 1939 veroordeelde hij het activisme als strijdig met het socialisme, hij verkoos "als Vlaming een goede Belg te zijn", wanneer dat de verdediging tegen de nazi-dreiging maar vooruit kon helpen.

In augustus 1939 sloot de Sovjet-Unie een niet-aanvals-pact met nazi-Duitsland en de communisten borgen hun antifascistische politiek op. De KPB evolueerde naar een 'neutraal' standpunt tussen de twee oorlogvoerende partijen. Van Extergem werd zo de spilfiguur van een nieuw blad, *Ulenspiegel*, dat zijn communistische origine niet afficheerde en vanaf januari 1940 poogde 'verdwaalde' Vlaams-nationalisten aan te trekken. Het blad werd later een belangrijke exponent in de communistische 'aanwezigheidspolitiek' tijdens de eerste bezettingsmaanden. In januari 1941 kwam er een einde aan dit experiment en dook Van Extergem onder.

Inmiddels had hij in 1940 wel de leiding gekregen over de partij in Vlaanderen. Een maand na het verdwijnen van *Ulenspiegel* verscheen het eerste clandestiene nummer van *De Rode Vaan* met Van Extergem als hoofdredacteur. In maart 1943 verspreidde de KPB zijn handgeschreven protest tegen een anti-communistische provocatie-actie: op diverse plaatsen in Vlaanderen waren op kerkmuren hamers en sikkels geschilderd. In april 1943 werd hij aangehouden en naar Breendonk gebracht. Ondanks langdurige foltering bleef hij zwijgen. Eind 1943 werd hij naar Sachsenhausen gedeporteerd; in maart 1945 overleed hij in Ellrich, fel verzwakt door ziekte en ontbering.

LITERATUUR: *Proces Jef van Extergem*, 1922; – E. Laureys, *Witte kaproenen keren terug*, 1950; – A. de Bruyne, *De kwade jaren*, III, 1972; – 'Dossier Jef Van Extergem' in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, jg. 10, nr. 1 (1976), p. 7-87; – C. Dutoit, *Jef Van Extergem en de Vlaamse Beweging*, 1983; – J. Gotovitch & R. van Doorslaer, 'Les communistes et la question nationale, 1921-1945', in *BEG*, nr. 3 (november 1997), p. 257-276.

RUDI VAN DOORSLAER